

LUMO – Lastensuojelun uudistaminen monialaisesti
Itä- ja Keski-Suomessa 2020–2022-hanke

Kuopion kaupunki

Osatoteuttajan loppuraportti

22.12.2022

Katariina Katainen

Lastensuojelun kehittämissiantuntija / Kuopion kaupunki

KUOPIO

Sisällys

1 LUMO-hankkeen tausta ja tavoitteet	2
2 Kehittämistyö ja toimenpiteet osatoteuttajan asettamien tavoitteiden saavuttamiseksi	3
2.1 Työpaketti I – Monialaisen ja monitoimijaisen yhteistyön kehittäminen	3
2.1.1 Lasta koskeva monitoimijainen palvelutarpeen arviointi.....	3
2.1.2 Vaativan sijaishuollon kehittäminen	4
2.1.3 Muu monialaisen yhteistyön edistäminen	5
2.2 Työpaketti II – Systemisen toimintamallin kehittäminen	6
2.2.1 Systemisen toimintamallin koulutukset ja valmennukset.....	6
2.2.2 Systemistä toimintamallia tukevien materiaalien tuottaminen	7
2.2.3 Muu systemisen toimintamallin edistäminen	7
3 Asiakasosallisuuden kehittäminen.....	9
4 Kehittämistyön tulokset.....	10
5 Pohjois-Savon hyvinvointialueen lastensuojelun jatkokehittämistarpeet ja -ehdotukset...	12

1 LUMO-hankkeen tausta ja tavoitteet

LUMO – Lastensuojelun uudistaminen monialaisesti Itä ja Keski-Suomessa 2020–2022 -hanke oli Sosiaali- ja terveysministeriön (STM) rahoittama lastensuojelun hanke. LUMO-hanke oli yksi viidestä valtioavusteisesta lastensuojelun monialaisen kehittämisen hankkeesta, joiden toimintakausi oli 1.8.2020–31.12.2022. Hanke toteutti Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelmaa ja vastasi Itä- ja Keski-Suomen yhteistyöalueella lastensuojelun monialaisen kehittämistyön tarpeisiin. Hankkeen tavoitteena oli 1) vahvistaa asiakkaiden osallisuutta, 2) uudistaa ja parantaa monialaista yhteis- ja verkostotyötä, sekä 3) edistää systeemisen toimintamallin käyttöä.

LUMO-hanketta hallinnoi Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus ISO ja sitä toteutti neljä osatoteuttajaa: Pohjois-Savossa Kuopion kaupunki, Keski-Suomessa Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus KOSKE, Etelä-Savossa Etelä-Savon sosiaali- ja terveysterveystoiminta-alueen ESSOTE ja Pohjois-Karjalassa Pohjois-Karjalan sosiaali- ja terveysterveystoiminta-alueen SiunSOTE. Kaikki yhteistoiminta-alueen kunnat/sote-kuntayhtymät olivat mukana ja sitoutuivat hankkeeseen.

Hankkeen kohderyhmänä olivat kaikki alueen lastensuojelun asiakkaat sekä sote- ja sivistystoimijatahot, jotka työskentelevät lasten, nuorten ja perheiden kanssa perus- ja erityispalvelujen tasolla. Lastensuojelun kokemusasiantuntijat ja kehittäjäasiakkaat olivat tärkeitä kumppaneita uudistustyössä, samoin muut kehittämishankkeet ja toimijat, kuten OT-keskuskehittäminen, Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelma, LANUPS- ja ETU-tutkimushankkeet, sivistystoiminnan VIP- ja VAATU-verkostot sekä järjestöt.

Kehittämistoimenpiteet perustuivat lastensuojelun tilannekuvaan ja jakautuivat työpaketteihin: 1) Monialaisen ja -toimijaisen yhteistyön kehittäminen ja 2) Systeemisen toimintamallin kehittäminen. Toimintatavoitteena oli mm. vahvistaa monialaista arviointia ja valmentaa lastensuojelun verkostoja systeemiseen, monitoimijaiseen työhön. Tulostavoitteena oli, että lasten ja nuorten osallisuus, oikeudet ja etu toteutuvat paremmin ja lastensuojelun monialaiset verkostot toimivat systemaattisemmin.

LUMO-hanke käynnistyi hallinnollisella- ja suunnittelutyöllä 1.11.2020, ja varsinainen kehittämistyö pääsi alkamaan vuoden 2021 alussa toimintaympäristön kartoittamisella¹²³⁴⁵. Osatoteuttajalla työskenteli hankkeessa yksi kokoaikainen lastensuojelun kehittämisasiantuntija -nimikkeellä toiminut hanketyöntekijä. Hanketyöntekijä vaihtui hankkeen aikana kerran. Vaihdoksen yhteydessä maaliskuun huhtikuussa 2021 oli noin kuukauden mittainen jakso, jolloin osatoteuttajalla Kuopion kaupungilla ei ollut hankkeessa työntekijää.

Hanketyöntekijä teki hankkeen yhteistoiminta-alueen ja valtakunnallisen yhteistyön lisäksi tiivistä yhteistyötä Pohjois-Savon muun kehittämistyön kanssa, kuten Tulevaisuuden sote-keskus -ohjelman ja OT-keskuskehittämisen kanssa, sekä toimi syksystä 2021 vuoden loppuun 2022 tulevan Pohjois-Savon hyvinvointialueen lastensuojelupalvelujen valmistelun alatyöryhmän asiantuntijajäsenenä.

Tietoa LUMO-hankkeesta ja siinä kehitetyistä toimintamalleista löytyy [hankkeen sivuilta Innokylästä](#).

¹ [Lastensuojelussa halutaan asiakkaat mukaan työn kehittämiseen](#) -blogikirjoitus (Katainen 2021).

² [Tekijöiden ja tiedon puute toimivien palvelujen esteenä](#) -blogikirjoitus (Katainen 2021).

³ [Systeeminen malli on hyvä, mutta toteutus ontuu](#) -blogikirjoitus (Katainen 2021).

⁴ [Substanssijohtamisen tärkeyttä lastensuojelussa ei saa aliarvioida](#) -blogikirjoitus (Katainen 2021).

⁵ Kuuntele ja arvosta – raportti lastensuojelun yhteistyökumppaneiden alkukartoituskyselystä (Huupponen ja Timonen 2021). Saatavilla: [LUMO-hanke - ISOnet](#)

2 Kehittämistyö ja toimenpiteet osatoteuttajan asettamien tavoitteiden saavuttamiseksi

Pohjois-Savon maakunnassa LUMO-hankkeen osatoteuttajana toimi Kuopion kaupunki (jatkossa osatoteuttaja). Osatoteuttajan tavoitteina hankkeelle oli ottaa käyttöön monitoimijainen yhteistyömalli lastensuojelun ja verkostojen välisessä yhteistyössä, sekä lastensuojelun systemisen mallin käyttöönotto, jalkauttaminen ja juurruttaminen koko maakunnassa.

2.1 Työpaketti I – Monialaisen ja monitoimijaisen yhteistyön kehittäminen

Osatoteuttajan päätavoitteena oli monitoimijaisen yhteistyömallin käyttöönotto lastensuojelun, KYS:n, mielenterveys- ja päihdepalvelujen, perusopetuksen, sairaalakoulun sekä varhaiskasvatuksen, järjestöjen ja lapsen arjen verkoston toimijoiden yhteistyössä. Monitoimijaisella yhteistyömallilla tarkoitetaan Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman (LAPE) ensimmäisellä kaudella (2016–2019) Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) kehittämää monitoimijaisen yhteistyön ja arvioinnin mallinnusta. Mallinnus toimi pohjana ja lähtökohtana LUMOn kehittämistyölle.

Monialaisen ja monitoimijaisen yhteistyön kehittäminen kytkeytyi Pohjois-Savossa kahteen pääkonaisuuteen: lasta koskevaan sosiaalihuoltolain mukaiseen palvelutarpeen arviointiin sekä lastensuojelun vaativaan sijaishuollon kehittämiseen.

2.1.1 Lasta koskeva monitoimijainen palvelutarpeen arviointi

Lapsen palvelutarpeen arviointi valikoitui kehittämisen kohteeksi, koska siinä konkretisoituu perus- ja erityistason palvelujen yhdyspintatyö. Riittävän perusteellisessa ja oikea-aikaisessa palvelutarpeen arvioinnissa lapsen tilanne voidaan kartoittaa syvällisesti, tunnistaa ongelmat ja aloittaa lapsen ja perheen tilannetta parhaiten auttavat palvelut ja tukitoimet. Tavoitteena oli arviointiprosessin toimintakäytäntöjen tarkentaminen ja yhteistyön laadullinen parantaminen. Varsinainen kehittämis-toiminta ajoittui aikavälille toukokuu 2021 – syyskuu 2022.

Pohjois-Savossa Lapinlahden kunta ryhtyi hankkeen yhteiskehittäjäkumppaniksi. Kunnan lastensuojelun ja perhepalvelujen työntekijöiden avulla yhteistyöhön kutsuttiin mukaan verkostojen jäseniä, joista muodostettiin monialainen yhteiskehittäjätyöryhmä. Kehittäjäryhmään kuului sosiaali- huollon lisäksi edustus perusopetuksesta (Nerkoon koulun, Pöljän koulun sekä Matin ja Liisan kou- lujen rehtorit), oppilashuollon koulukuraattori, kasvatusta- ja perheneuvolan sosiaalityöntekijä, sai- raanhoitajat nuorten päihdetyöstä ja mielenterveysneuvolasta sekä varhaiskasvatuspäällikkö ja varhaiskasvatuksen kiertävä erityisopettaja. Enimmillään kehittäjäryhmässä oli yhteensä 13 henki- löä. Työskentely yhteiskehittäjätyöryhmän kanssa koostui sekä etä- että lähitapaamisista. Tapaa- misia toteutettiin sekä koko työryhmän kanssa että pienimmällä kokoonpanoilla ja tapaamisia oli yhteensä 11. Tapaamisten lisäksi tehtiin joitain konsultatiivisia puheluita ja sähköposteja yksittäis- ten työntekijöiden ja sosiaalitoimen esihenkilöiden kanssa. Lisäksi kehittäjäryhmäläisten työyhteis- öille järjestettiin hankkeen toimesta kaikille avoin lastensuojelun infotilaisuus, jonka tavoitteena oli lisätä tietoa ja ymmärrystä lastensuojelusta.

Kehittäjäryhmäläisten tapaamiset olivat keskustelevia tilaisuuksia, jossa aluksi kysyttiin kaikkien ryhmäläisten kokemuksia, näkemyksiä ja toiveita yhteisestä työstä lapsen palvelutarpeen ar- vioimeksi. Jatkotapaamisissa kokemuksiin ja tietoon perustuvien keskustelujen pohjalta

muodostettiin kaikkia toimijoita koskevia toimintaohjeita ja periaatteita, joiden nähtiin olevan edellytyksiä laadukkaalle ja lapsen etua palvelevalle arviointityölle.

Palvelutarpeen kehittämisen sisältöjä kutsuttiin kommentoimaan myös Kuopion kaupungin perhepalvelujen perhesosiaalityön tiimi ja alkuarviointitiimi. Lisäksi hanketyöntekijä osallistui Varkauden perhesosiaalityön tiimin palvelutarpeen arviointia koskevaan kahteen kehittämispäivään, joista myös poimittiin sisältöjä LUMOn kehittämiseksi hyödynnettäväksi.

Kehittämistyöstä käytiin pitkin matkaa tiivistä vuoropuhelua alueen TuSOTEn perhekeskuskoordinaattoreiden kanssa, jotka edistävät vastaavanlaisen yhteistyömallin käyttöönottoa ja juurtumista peruspalvelutasolla (perhekeskuksissa) tehtävässä monitoimijaisessa yhteistyössä. Vuoropuhelulla pyrittiin osaltaan varmistamaan, että perustason ja erityistason kehittämiseksi ja yhdyspintatyössä on ymmärrystä, kuinka toimijat liittyvät osaksi toistensa työskentelyprosesseja.

Palvelutarpeen arvioinnin kehittämistyötä tehtiin yhtä aikaa ja samantyyppisin tavoin kahdessa muussa LUMOn maakunnassa, Etelä-Savossa ja Keski-Suomessa. Kehittämistyötä tuettiin myös koko hankealueen yhteisillä, avoimilla verkkopajoilla, joissa palvelutarpeen arviointia käsiteltiin eri teemojen, mm. lastensuojeluilmoituskäytäntöjen, lainsäädännön ja systeemisen työotteen ja -ajattelutavan, avulla. Viiteen verkkopajaan osallistui yhteensä yli 700 kuulijaa. Palvelutarpeen arvioinnin kehittämistyöhön osallistuivat myös LUMOn hanketiimissä kehittäjäasiakkaina mukana olleita lastensuojelun kokemusasiantuntijavanhemmat, jotka kommentoivat kehittäjäryhmissä syntyneitä toimintaohjeita ja auttoivat muotoilemaan asiakkaalle suunnattuja toimintaohjeita helpopolukuisemmiksi ja asiakasystävällisemmiksi.

Kolmessa maakunnassa tapahtuneen yhteiskehittämisen tuotoksena syntyi lapsen monitoimijaista palvelutarpeen arviointia ohjaavat toimintakortit neljälle arviointiin osallistuvalla toimijalla: lastensuojeluilmoitusvelvolliselle ammattilaiselle, arvioinnista vastaavalle sosiaalityöntekijälle, muulle arviointiin mukaan kutsuttavalle yhteistyökumppanille sekä asiakkaalle. [Toimintakortit on sähköinen työkalu](#), joka on tallennettu [Innokylään LUMO-hankkeen sivuille](#). Toimintakorteista on tehty myös asiakasversio sekä palvelutarpeen arvioinnista yleisesite. Molempia esitteitä painatettiin ja ne toimitetaan tulevan hyvinvointialueen perhekeskuksiin ja sosiaalihuollon työntekijöille jaettavaksi asiakkaille.

Toimintakortit esiteltiin ensimmäisen kerran LUMOn yhteistoiminta-alueen avoimessa etätalouksessa syyskuussa ja Valtakunnallisilla Lastensuojelupäivillä Lahdessa 4.10.2022. Pohjois-Savossa hanketyöntekijä on kutsuttu useisiin työryhmiin ja työpajoihin tekemään toimintakortteja ja niiden ohjaamaa työskentelytapaa tutuksi. Lapsen monitoimijaisen palvelutarpeen arvioinnin kehittämistyöstä on kirjoitettu artikkeli ”Lasta koskevan monitoimijaisen palvelutarpeen arvioinnin ja yhteistyön kehittäminen Itä- ja Keski-Suomessa” (Huupponen ja Katainen 2022, 162–169), joka on julkaistu THL:n kokoomateoksessa [Kohti monitoimijaista lastensuojelua hyvinvointialueilla](#) (Yliruka ym. 2022, 162–169).

2.1.2 Vaativan sijaishuollon kehittäminen

LUMOn hanketyöntekijä liittyi vakituiseksi jäseneksi Kuopion kaupungin lastensuojelun ja perusopetuksen ja Kuopion yliopistollisen sairaalan (KYS) nuorisopsykiatrian erikoisalalan yhteistyönä raketuvan lastensuojelun vaativan sijaishuollon rukkasyhmään. Vaativan sijaishuollon kehittämisen konkreettisena toimintakenttänä oli Kuopion kaupungin Mäntyrinteen perhetukikeskuksen vastaanotto- ja arviointiyksikkö, jonka toiminta ja henkilöstö tulevat siirtymään uuteen laitokseen keväällä 2024. Laitos tulee palvelemaan koko Pohjois-Savon hyvinvointialuetta.

Uuden lastensuojelulaitoksen tavoitteena on ehkäistä lastensuojelun sijaishuollon ja psykiatrisen erikoissairaanhoidon asiakkaana olevien nuorten runsaiden siirtymien kierre sijaishuoltoyksikön/-yksiköiden ja psykiatrisen osastohoitopaikkojen välillä. Kehittämistehtävänä oli mm. yhteisesti suunnitella asiakkaiden tarpeiden mukaisia yhteistyökäytäntöjä. Tavoitteena laitoksessa on, että nuoren tilanne tulee arvioiduksi mahdollisimman perusteellisesti ja arvioinnin päätteeksi laaditaan nuorta koskevat jatkosuositukset ja -suunnitelmat jokaisen toimijan osaamista hyödyntäen. Kehittämistyössä oli vahvasti mukana myös OT-keskuskehittäminen.

LUMO-hankkeesta fasilitoitiin ja resursoitiin palvelumuotoilun työpajaprosessi, jossa tavoitteena oli strukturoitujen ja menetelmällisten työpajojen avulla tarkentaa uuden laitoksen asiakasprofiilia ja asiakkuusprosessissa tehtävää monitoimijaista yhteistyötä. Työskentelyyn kutsuttiin mukaan toimijoita lastensuojelun sosiaalityöstä ja vastaanotto- ja arviointiyksiköstä, KYS nuorisopsykiatrian osastolta ja poliklinikalta, Kuopion kaupungin perusopetuksen Alavan sairaalakoulusta, alueen OT- ja TuSOTE-kehittäjiä sekä lastensuojelun kokemusasiantuntijavanhempia.

Palvelumuotoilu toteutui syksyllä 2022 neljässä työpajassa, joista kolme oli lähitapaamisina. Työpajoihin osallistui vaihdellen 15–22 osallistujaa. Lisäksi palvelumuotoilun ympärille muodostettiin monialainen ohjausryhmä, joka kokoontui yhteensä kuusi kertaa arvioimaan ja linjaamaan työpajojen työskentelyä.

Palvelumuotoilun hyötynä⁶ oli, että projekti lisäsi toimijoiden välistä yhteisymmärrystä tulevan yksikön asiakkaista ja palveluun liittyvistä toimijoista, sekä toimijoiden välistä yhteisymmärrystä yksikön yhteisistä tavoitteista, palvelun vaiheista sekä monitoimijaisen yhteistyön vaatimuksista. Projektin antia tullaan hyödyntämään vaativan sijaishuollon jatkokehittämisessä.

2.1.3 Muu monialaisen yhteistyön edistäminen

Yhteistyössä LUMOn ja OT-keskuskehittämisen kanssa järjestettiin kaksi OT-seulatyöpajaa syksyllä 2022. OT-seula⁷ on THL:ssa lastensuojelun viitekehyksessä kehitetty työkalu, joka voi auttaa hahmottamaan ja konkretisoimaan asiakkaan tilanteen vaativuutta. Työpajojen tavoitteena oli testata seulan toimivuutta käytännön työssä. OT-seulatyöpajoihin osallistui koko hankealueelta 11–15 toimijaa pääasiassa lastensuojelusta mutta myös terveydenhuollosta. OT-seulan kehittämistyö jatkuu työpajoista kerättyjen palautteiden perusteella OT-keskuskehittämistyössä.

Hanketyöntekijä toteutti yhteistyössä VIP Pohjois-Savon inklusiiviset toimintaympäristöt -hankkeen, TuSOTEn lastensuojelun kehittämisen ja Pesäpuu ry:n kanssa webinaarin ”Koulun ja lastensuojelun välinen yhteistyö lapsen sijoitustilanteissa”, joka oli suunnattu erityisesti maakunnan lastensuojelun ja perusopetuksen henkilöstölle. Webinaarissa jaettiin tietoa ja pyrittiin lisäämään ymmärrystä yli ammattikuntien toisen ammattilaisen työstä ja velvollisuuksista. Webinaari tavoitti yhteensä lähes 80 kuulijaa, joista valtaosa oli perusopetuksen henkilöstöä.

LUMO järjesti YT-alueen laajuisesti avoimia lastensuojelun Teams-infotunteja, joiden tavoitteena oli lisätä tietoa lastensuojelun periaatteista ja toiminnasta. Infotunteihin osallistui yhteensä lähes 400 kuulijaa. Infotunnista tehtiin [tekstitetty tallenne](#) ja infon kirjallinen materiaali on myös kaikkien saatavilla⁸.

⁶ [Lastensuojelun vaativan sijaishuollon kehittäminen palvelumuotoilun avulla Pohjois-Savossa | Innokylä \(innokyla.fi\)](#)

⁷ Yliruka, Vartio, Pasanen ja Petrelius 2018. [Monimutkaiset ja erityistä osaamista vaativat asiakastilanteet sosiaalityössä, 61-62.](#)

⁸ Lastensuojelun infon materiaali, kevät 2022, LUMO-hanke, saatavilla: [LUMO-hanke - ISOnet](#)

Monialaisen yhteistyön edistämistä tavoiteltiin myös vastaamalla LUMOn alkukartoitukseen vastaajien monialaisten ammattilaisten toiveisiin siitä, että eri alojen ammattilaiset voisivat osallistua yhteisiin koulutuksiin ja päästä siten saman tiedon äärelle. Yhteisiä asiakkaita koskevien teemojen ympärille koottiin koko yhteistoiminta-alueen yhteinen neljän koulutustilaisuuden Lumonaari-sarja, joka toteutettiin keväällä 2022 yhteistyössä Pesäpuu ry:n kanssa. Lumonaareihin osallistui yhteensä lähes 700 kuulijaa useilta eri ammattialoilta.

Hanketyöntekijä osallistui verkostoyhteistyökumppanina lastensuojelun ja nuorisopsykiatrian yhteisasiakkuuksia tutkivan LANUPS-tutkimushankkeen alueellisiin ammattilaisten keskustelufoorumeihin. LUMO-hanketiiminä toimittiin yhteistyökumppanina ETU! – Lastensuojelu lapsen etuna? -tutkimushankkeen työryhmäläisille mm. refleктоimalla ja testaamalla tutkimuskysymyksiä.

2.2 Työpaketti II – Systemisen toimintamallin kehittäminen

Osatoteuttajan päätavoitteina oli lastensuojelun systemisen mallin käyttöönotto, jalkauttaminen, juurruttaminen, mallin toteuttaminen maakunnassa yhdenmukaisesti sekä systemisen ajattelutavan ja työotteen levittäminen kaikkiin lastensuojeluperheiden verkostoihin. Osatoteuttajan tavoitteiden asettamisen taustalla oli, että Pohjois-Savon maakunnan lastensuojelun henkilöstö on suurelta osin käynyt systemisen toimintamallin peruskoulutukset ennen hankkeen aloittamista, jolloin tiedolliset valmiudet toimintamallin toteuttamiseen ovat olemassa.

2.2.1 Systemisen toimintamallin koulutukset ja valmennukset

Systemisen toimintamallin juurtumista ja ajattelutavan syvenemistä lastensuojelun henkilöstössä tuettiin järjestämällä koko hankkeen yhteisiä syty-täydennyskoulutuksia. Muutaman tunnin mittaisia, tiettyyn systemisyyden teemaan keskittyviä täydennyskoulutuksia oli yhteensä neljä, joulukuussa 2021, helmikuussa 2022, syyskuussa 2022 ja marraskuussa 2022. Täydennyskoulutuksiin osallistui yhteensä yli 460 kuulijaa ja osallistumisaktiivisuus Pohjois-Savossa oli kaikissa syty-täydennyskoulutuksissa koko osallistujamääriin suhteutettuna korkea.

Ennen hanketta Pohjois-Savon maakunnassa oli yhteensä seitsemän THL:n kouluttamaa systemisen toimintamallin kouluttajaa, joista viisi sosiaalityöntekijää ja kaksi perheterapeuttia. Hankkeen resursseilla tavoiteltiin etenkin perheterapeutti-kouluttajien määrän lisäämistä. Maakuntaan saatiin hankkeen aikana kaksi uutta THL:n kouluttamaa syty-kouluttajaa, joista toinen oli perheterapeutti ja toinen sosiaalityöntekijä. Kyseisellä ajalla kuntien palveluksesta kuitenkin lähti pois kaksi syty-kouluttajaa. Hankkeen päätyttyä tulevilla hyvinvointialueilla on edelleen seitsemän kouluttajaa, joista kolme perheterapeuttia ja neljä sosiaalityöntekijää. Uusien syty-kouluttajien myötä maakunnassa järjestettiin LUMO-hankkeen tuella henkilöstölle yksi kuuden päivän syty-peruskoulutus syksyllä 2022, joka kohdennettiin yhteisesti sovitun mukaisesti Varkauden seudulle. Peruskoulutukseen osallistui noin 30 työntekijää.

Hankkeessa rakennettiin lastensuojelun verkostoja varten systemisen toimintamallin valmennuskokonaisuus ja järjestettiin verkostoille etäyhteydellä Sytykettä yhteistyöhön -nimellä kulkeneita valmennuksia. Valmennuksiin kutsuttiin avoimella kutsulla laajasti sosiaalihuollon, terveydenhuollon, sivistystoimen ja järjestöjen työntekijöitä. Valmennuksen markkinointia varten tehtiin [Sytykettä yhteistyöhön – Systeminen toimintamalli lastensuojelussa -videoanimaatio](#), jossa systemisen toimintamallin periaatteet on tiivistetty muutamaan minuuttiin. Pohjois-Savossa Sytykettä -valmennuksia järjestettiin Keski-Suomen kanssa yhteisesti kolme kertaa, yksi loppuvuonna 2021 ja kaksi keväällä 2022. Yksi valmennuksista suunnattiin erityisesti perhekeskusverkostoissa työskenteleville työntekijöille, ja Pohjois-Savosta valmennukseen osallistui etenkin varhaiskasvatuksen

lähiesihenkilöitä. Lisäksi LUMO järjesti kaksi koko hankealueen yhteistä Sytykettä -valmennusta kesällä 2021 ja syksyllä 2022.

Sytykettä -valmennuspaketilla valmennettiin myös vaativan sijaishuollon toimintakenttänä olevan vastaanotto- ja arviointiyksikön henkilöstö syksyllä 2021. Tavoitteena oli valmentaa henkilöstö hyödyntämään systeemisiä toimintatapoja lastensuojeluyksikön omassa ja verkostotyössä, ja antaa valmiuksia liittyä lastensuojelun sosiaalityössä tehtävään systeemiseen työhön. Hanketyöntekijä kohdensi aktiivisesti valmennuskutsuja vaativan sijaishuollon kehittämisessä mukana olleille lastensuojelun yhteistyökumppaneille, mutta osallistuminen oli vaisua.

Sytykettä -valmennukset keräsivät Pohjois-Savosta osallistujia vaihtelevasti ja yhteensä valmennuksiin osallistui muutamia kymmeniä yhteistyökumppaneita. Valmennukset koostuivat kahdesta tai kolmesta osapäiväisestä valmennuskerrasta ja kaikki osallistujat eivät aina osallistuneet koko valmennuskokonaisuuteen.

2.2.2 Systeemistä toimintamallia tukevien materiaalien tuottaminen

Koko yhteistoiminta-alueella järjestettiin yhteisesti yhteensä neljä systeemisen toimintamallin Teams-infoa keväällä 2022. Infojen tavoitteena oli jakaa verkostoille tietoa systeemisestä toimintamallista mahdollisimman helposti ja matalalla kynnyksellä. Neljään infotuntiin osallistui yhteensä yli 300 kuulijaa ja infotunnista on tehty myös [tekstitetty tallenne](#). Lisäksi aiemmin mainitusta markkinoitiantimaatiosta muokattiin versio tiiviiksi infoksi systeemisyydestä lastensuojelussa⁹. Sytykettä yhteistyöhön -valmennusmateriaalit jäävät niin ikään hyvinvointialueiden käyttöön ja ne tallennetaan hankkeen sivuille Innokylään.

Hankeessa tehtiin systeemisestä viikkokokouksesta kutsuesitteet asiakkaalle ja verkostoyhteistyökumppanille^{10,11}. Esitteitä painatettiin ja lähetettiin tulevalle hyvinvointialueelle Pohjois-Savon kuntiin. Esitteet ovat käytettävissä hyvinvointialueen lastensuojelutyössä ja niitä on jaettu myös sähköisessä muodossa.

Sekä alueellisesti että valtakunnallisesti systeemisen toimintamallin peruskoulutuksissa on noussut usein esille toive, että malliin kuuluvasta rakenteellisesta viikkokokouksesta olisi saatavilla havainnollistavaa materiaalia, kuten video. LUMOssa ja sisarhanke Tulevaisuuden lastensuojelu Etelä-Suomen yhteistoiminta-alueella -hankeessa suunniteltiin, käsikirjoitettiin ja tuotettiin ammattilaisille suunnattu [viikkotiimin rakennetta havainnollistava vajaan puolen tunnin mittainen opetusvideo](#). Myös systeemiseen toimintamalliin liittyvistä [Aikajana-](#) ja [Kolme taloa](#) -menetelmistä on julkaistu harjoitusvideot.

2.2.3 Muu systeemisen toimintamallin edistäminen

Esihenkilöitä ja päättäviä tahoja pyrittiin sitouttamaan lastensuojelun ja systeemisen toimintamalliin. Hanketyöntekijä toimi pysyvänä asiantuntijajäsenenä tulevan Pohjois-Savon hyvinvointialueen lastensuojelupalvelujen valmistelun alatyöryhmässä ja pyrki tuomaan esille systeemisen toimintamallin ajankohtaista tilaa ja toimintamallin mukaisen työskentelyn edellytyksiä. Maakunnan yhtenäisen systeemisen toimintamallin tukemiseksi hanketyöntekijä toimi kuntien lastensuojelun

⁹ Lyhyt video systeemisestä toimintamallista lastensuojelussa, saatavilla [Turun yliopisto: Osaamispuu/systeeminen työote](#)

¹⁰ Systeeminen työ lastensuojelussa: asiakkaan esite. Saatavilla [LUMO-hanke - ISONet / materiaalit](#)

¹¹ Systeeminen työ lastensuojelussa: yhteistyökumppanin esite. Saatavilla [LUMO-hanke - ISONet / materiaalit](#)

esihenkilöiden muodostamassa syty-projektityöryhmän jäsenenä, ja välitti työryhmään tietoa toimintamallin tilanteesta kentällä alueellisesti ja valtakunnallisesti¹². Hanketyöntekijä kutsui koolle sekä oman maakunnan että muiden maakuntien syty-kouluttajia, joiden kanssa suunniteltiin ja koottiin sisältöä siitä, mitä toimenpiteitä systeemisen toimintamallin huoltaminen, ylläpito ja juurruttaminen alueellisesti vaatii. Näitä suunnitelmia on hyödynnetty lastensuojelun jatkokehittämisen suunnittelussa.

Hankkeessa järjestettiin koko yhteistoiminta-alueen lastensuojelun esihenkilöille vertaistuellinen systeemisen toimintamallin johtamisen sparraus (yhteensä noin 30 osallistujaa) ja perhekeskusverkostojen esihenkilöille pidettiin oma koulutuksellinen esittely systeemisen toimintamallin hyödyntämisestä perustason palveluissa (noin 40 osallistujaa). Lisäksi kaikkien neljän hankemaakunnan aluevaltuutetut kutsuttiin keväällä ja kesällä 2022 kaksi kertaa etätilaisuuksiin kuulemaan lastensuojelutyöstä. Ensimmäisessä tilaisuudessa oli vain muutama kuulija, toisessa yhteensä kymmenkunta aluevaltuutettua.

Hanke järjesti syksyllä ja keväällä 2021–2022 koko hankealueen systeemisten tiimien konsultoiville sosiaalityöntekijöille ja perheterapeuteille vapaamuotoisia vertaistapaamisia, aamukahveja, etäyhteydellä noin kerran kuukaudessa yhteensä kuusi kertaa. Tapaamisiin tuli yleensä noin kymmenkunta osallistujaa. Lisäksi hanketyöntekijä järjesti Pohjois-Savon systeemisesti työskenteleville työntekijöille etäaamukahveja yhteensä neljä kertaa reilun kuukauden välein. Alueelliset aamukahvit keräsivät enimmillään enintään kymmenen osallistujaa, yleensä vähemmän. Hanketiimissä havaittiin, että aamukahvitilaisuudet vaativat vetovastuuta ja valmisteltua alustusta keskustelun viriämisen ja kokemusten jakamisen tueksi. Aamukahvikäytäntöjä hyvinvointialueella jatkettaessa koulutsumisesta ja tilaisuuksien valmistelusta tulee sopia selkeästi ja vastuisiin sitoutua. Etäyhteys saattaa myös aiheuttaa kankeutta keskustella vapaamuotoisesti, toisaalta etäyhteys on edellytys sille, että kaikki maantieteellisesti laajan alueen työntekijät pystyvät halutessaan osallistumaan yhteiseen tilaisuuteen.

THL toteutti syksystä 2021 kevääseen 2022 valtakunnallisen FIT-mittaripilotin¹³, johon haettiin osallistujia lastensuojeluhankkeiden kautta. Pohjois-Savosta Siilinjärven kunta osallistui pilottiin. FIT, eli Feedback Inform Treatment, on etenkin terapiatyössä käytetty lisensoitu mittari. Mittari koostuu kahdesta osasta, Outcome Rating Scalesta (ORS) ja Session rating Scalesta (SRS). ORS mittaa asiakkaan kokemusta ja SRS yhteistyön toimivuutta. Tavoitteena THL:n pilotissa oli testata, miten mittarit soveltuvat lastensuojelun asiakastyöhön. THL:n pilotissa FIT-mittari oli tarkoitettu systeemisen toimintamallin mukaisen työskentelyn vaikutusten mittaamiseen, niin sanottuun palautetietoisien lastensuojelutyön tekemiseen. Mittareilla mitataan, miten asiakkaan kokemus ja vointi muuttuvat työskentelyn aikana ja edetessä.

THL:ssa on parhaillaan valmisteilla pilotoinnin loppuraportti. Alustavien tulosten mukaan mittari soveltuu lastensuojelussa käytettäväksi, mutta sen sujuva käyttö edellyttää sähköisten mittarilomakkeiden käyttöä (vaatii lisenssin), koulutusta ja tukea käyttöönottoon ja juurtumiseen. Pohjois-Savossa lastensuojelun systeemistä toimintamallia koordinoivassa työryhmässä todettiin, että hyvinvointialueella jäädään odottamaan THL:n pilotin raportointia ja arvioidaan mittarin käyttöönoton mahdollisuuksia THL:n antamien suositusten perusteella.

¹² Ks. esim. Yliruka ja Tasala 2022: [Lastensuojelun systeemisen toimintamallin kansallinen tilannekuva vuonna 2021](#).

¹³ Ks. esim. [Kohti palautetietoista lastensuojelua - THL-blogi](#) (Laura Yliruka 18.6.2021)

3 Asiakasosallisuuden kehittäminen

Osatoteuttajan tavoitteissa asiakkaiden osallisuuden vahvistaminen linkittyi vahvimmin systeemisen toimintamalliin. Kun systeeminen toimintamalli toteutuu tarkoituksenmukaisella tavalla sekä lastensuojelussa että verkostoissa tehtävässä työssä, vahvistaa se automaattisesti myös asiakkaan omaa roolia, asiantuntijuutta ja voimavarakeskeistä työskentelyä.

LUMOn hanketiimiin oli hankkeen alkuvaiheessa kutsuttu mukaan kehittämisestä kiinnostuneita lastensuojelun kokemusasiantuntijoita, joiden kanssa kehittämistoimintaa suunniteltiin yhdessä ja jotka olivat omien mahdollisuuksien mukaan käytettävissä myös käytännön kehittämistyössä. Kokemusasiantuntijat olivat sekä vanhempia että lastensuojelun asiakkaina olleita nuoria aikuisia. Lisäksi tehtiin tiivistä yhteistyötä kokemusasiantuntijatoiminnan kehittämiseen vahvasti panostaneiden järjestöjen Suomen Kasper ry:n ja Pesäpuu ry:n kanssa.

Hanketyössä kokemusasiantuntijoiden ääntä pyrittiin tuomaan esille ja kentän työntekijöitä kokemusasiantuntijatoiminnasta tietoiseksi mm. LUMOn hanketiimin kokemusasiantuntijoiden puheenvuoroilla erilaisissa tilaisuuksissa. Järjestöjen kokemusasiantuntijataustaisia kehittäjätyöntekijöitä kutsuttiin myös kouluttajiksi LUMOn valmennuksiin ja koulutuksiin. LUMOn kokemusasiantuntija osallistui puheenvuorollaan mm. OT-keskuskehittämisen kanssa yhteistyössä järjestettyyn valtakunnallisen tason vaativaa sijaishuoltoa koskevaan webinaariin. LUMO-hanketiimin kaksi kokemusasiantuntijavanhempaa osallistui Pohjois-Savon vaativan sijaishuollon palvelumuotoilun työpajoihin ollen siten täysipainoisesti palvelumuotoilutyöryhmän jäseniä. LUMOn hanketiimin kokemusasiantuntijat osallistuivat lisäksi LUMOssa tuotettujen materiaalien kehittämiseen, kuten esimerkiksi systeemisen toimintamallin esitteiden ja palvelutarpeen arvioinnintoimintakorttien rakentamiseen.

Asiakasosallisuuden edistämistä tavoiteltiin rakentamalla lastensuojelun henkilöstölle suunnattuja Kokemusasiantuntijuus voimavaraksi lastensuojeluun! -webinaareja, joissa esiteltiin valmiita malleja ja tietoa kokemusasiantuntijoiden hyödyntämisestä lastensuojelussa. Webinaarien yhteydessä kunnille ja kuntayhtymille tarjottiin mahdollisuutta pyytää LUMOn hanketiimin kokemusasiantuntijoita vierailuille omiin työyksiköihin. Webinaareihin osallistuminen oli koko hankealueella heikkoa, eikä Pohjois-Savosta tullut yhtään pyyntöä kokemusasiantuntijan vierailulle. Kolmas suunniteltu webinaari peruttiin osallistujakadon vuoksi.

Hanketyöntekijä toi myös hyvinvointialueen lastensuojelun valmistelutyöryhmässä esille mahdollisuuksia vahvistaa lastensuojelun asiakasosallisuutta kokemusasiantuntijuuden kautta. Työryhmässä tunnistettiin toiminnan merkityksellisyys ja ehdotettiin aiheeseen palaamista hyvinvointialueen käynnistymisen jälkeen lastensuojelun sisällöllisessä kehittämistyössä. LUMOn muiden osatoteuttajien Etelä-Savon ja Keski-Suomen alueilla kehitettiin alueiden omien LUMO-hanketyöntekijöiden johdolla mallinnukset kokemusasiantuntijarakenteesta hyvinvointialueelle¹⁴. Näitä mallinnuksia kannattaa tulevaisuudessa hyödyntää soveltuvin osin myös Pohjois-Savon hyvinvointialueella. LUMOssa tehtiin myös työntekijöille suunnattu tiivis kirjallinen infopaketti, joka auttaa alkuun kokemusasiantuntijan mukaan ottamisessa työskentelyyn¹⁵.

¹⁴ Kokemusasiantuntijatoiminta lastensuojelussa -rakenne-ehdotus Keski-Suomeen [Innokylässä](#).

¹⁵ [Infopaketti työntekijöille kokemusasiantuntijuudesta lastensuojelussa | Innokylä \(innokyla.fi\)](#)

4 Kehittämistyön tulokset

Hankkeen kehittämistyön tulosten mittaamiseen ei ole käytetty strukturoituja mittareita, arviointimenetelmiä tai kyselyjä. Tuloksellisuuden arviointi perustuu ennen kaikkea työskentelyn vaikutuksista hyvinvointialueen lastensuojelua koskevien ratkaisujen tekemisessä, kehittämistyön aikana saatuihin vapaamuotoisiin palautteisiin ja siihen, miten eri toimijoita on määrällisesti tavoitettu kehittämistyön aikana.

Osatoteuttajan tavoitteina hankkeelle oli monitoimijaisen yhteistyömallin käyttöönotto lastensuojelun ja verkostojen välisessä yhteistyössä, sekä lastensuojelun systeemisen mallin käyttöönotto, jalkauttaminen, juurruttaminen koko maakunnassa.

Hyvänä tuloksena voidaan pitää sitä, että toimintakorttien ohjaama tapa tehdä lasta koskeva monitoimijainen palvelutarpeen arviointi on linjattu Pohjois-Savon hyvinvointialueen monitoimijaista yhteistyötä koskevaan palvelukuvaukseen ja systeeminen toimintamalli on linjattu lastensuojelun toimintatavaksi. Lisäksi hyvinvointialueen valmistelussa on tunnistettu systeemisen toimintamallin käyttöönottoon ja toteuttamiseen liittyvät haasteet ja lastensuojelun jatkokehittämisen resurssit tullaan ohjaamaan systeemisen toimintamallin tukityöhön.

Voidaan arvioida, että suuren eri ammattilaisia edustavan toimijamäärän tavoittamisen ja palvelutarpeen arvioinnin toimintakorttien avulla on pystytty lisäämään tietoa siitä, millaisia oikeuksia, velvollisuuksia, vastuita ja rooleja lapsen asioissa tehtävään monitoimijaiseen yhteistyöhön liittyy, sekä mitä kunkin toimijan on lapsen asioihin liittyviltä yhteistyösuhteilta lupa odottaa. Tällaisen ymmärryksen lisääntymisen myötä voitaneen olettaa, että kynnyksen toisen ammattilaisen avuksi pyytämiseen madaltuu ja rohkeus avun pyytämiseen ja konsultointiin kasvaa. On myös todennäköistä, että lastensuojelun yhteiskumppaneiden ymmärrys lastensuojelutyöstä on lisääntynyt. Ammattilaisten ymmärrys ja osaaminen lastensuojelun asiakkaina olevista lapsista on LUMO-hankkeen tarjoaminen yhteisten koulutusten myötä kasvanut.

Hanketyöllä on pystytty lisäämään maakunnassa systeemisen toimintamallin osaamista hankkimalla syty-kouluttajakoulutus kahdelle uudelle työntekijälle sekä mahdollistamalla syty-peruskoulutus Varkauden seudun yli 30 lapsiperhepalveluiden työntekijälle. Systeemistä toimintamallia on onnistuttu tekemään tutummaksi myös lastensuojelutyön ulkopuolelle. Pitämällä kehittämistyössä kautta linjan yllä asiakasosallisuuden teemaa ja tuomalla kuuluville kokemusasiantuntijoiden ääni perinteisesti ammattilaisille kuuluneilla foorumeilla, asiakkaan aidon osallisuuden ja osallisuuden kokemuksen tunteen merkityksellisyys osattaneen tunnistaa aiempaa paremmin.

Osatoteuttajan monitoimijaisen yhteistyömallin käyttöönotolle asettamissa tavoitteissa on onnistuttu osittain. Lapsen monitoimijaisen palvelutarpeen arvioinnin toimintakortit ovat kehittyneet teoreettiseen ja kokemustietoon perustuvissa työpajoissa, mutta niiden ohjaama systemaattista työskentelytapaa ei ehditty pilotoida saatikka juurruttaa käytäntöön. Konkreettisten toimintaohjeiden (toimintakortit) ja hyvinvointialueen palvelulinjausten lisäksi rakenteellisesti toteutuva monitoimijainen yhteistyö vaatii, että eri yksiköiden ja organisaatioiden työntekijöiden työskentelyolosuhteet (mm. riittävästi työntekijöitä, riittävästi aikataulullista väljyyttä löytää yhteisiä aikoja, palveluiden saatavuus jne.) mahdollistavat ajoittain työlääkin tavan yhteensovittaa monen toimijan välistä työskentelyä. Työtä tulee sekä eri tasoilla että eri toimintayksiköissä johtaa monitoimijaiseen yhteistyöhön luotsaavalla tavalla ja ymmärryksen monitoimijaisen työskentelyn hyödyistä tulee olla jaettavaa.

Vaativan sijaishuollon monitoimijaisen yhteistyön kehittämisen palvelumuotoilun työpajoihin koottu työryhmä pysyi pääsääntöisesti samana. Vaihtelua oli kuitenkin siinä, miten kaikki työntekijät sitoutuvat tai pystyivät sitoutumaan yhteiseen työskentelyyn läpi koko prosessin. Siten yhteiset kuvaukset ja visiot uuden lastensuojelulaitoksen toiminnasta ja asiakasprofiilista jäivät joiltain osin vaille kaikkien osapuolten näkökulmia.

Osatoteuttajan systeemisellemä toimintamallille asettamissa tavoitteissa on onnistuttu osittain. Täydennyskoulutuksilla on onnistuttu syventämään mallia jo käyttävien työntekijöiden systeemistä ajattelua. Hankkeessa tuotettuja tukimateriaaleja on tilattu kuntiin ja niiden on kerrottu auttavan viestimään toimintamallin periaatteista asiakkaille ja verkostoille. Toimintamallin käyttöönottoa maakunnassa on kuitenkin mitä suurimmassa määrin haastanut vaihtuvat ja puuttuvat lastensuojelun työntekijät ja sen myötä osaamisen katoaminen ja uusien koulutustarpeiden kasvu. Myös etenkin pienimpien kuntien työyhteisöt eivät ole pystyneet muodostamaan mallin mukaisia systeemisii tiimejä ja perheterapeuttien saatavuudessa on vaikeuksia, ettei peruskoulutuksia ole siksi vielä kaikilla paikkakunnilla järjestetty. Kunnista ja alueilta on viestitty, että jatkuvasti paineinen työtilanne ja akuutteja toimenpiteitä vaativat asiakastilanteet myös estävät uusien työskentelytapojen omaksumista, vaikka muuten mallin toteuttaminen voisi olla mahdollista.

Pohjois-Savossa verkostojen valmentaminen systeemiseen toimintamalliin ei ole onnistunut niin hyvin kuin hankkeen alussa tavoitteena oli. Maakunnan lastensuojelun toimijoiden kanssa keskusteluissa on tullut esiin, että verkostojen jäseniä kutsutaan jossain määrin lapsen asioissa pidettäviin systeemisiin viikkotiimeihin, mutta se ei ole säännönmukaista eikä toteudu kaikissa kunnissa/alueilla. Ehkä voi arvioida, ettei lastensuojelussa toteutettava systeeminen toimintamalli ja sen hyödyt välttämättä näy yhteistyökumppaneille toivotulla tavalla, eikä syty-valmennusten ehkä verkostojen keskuudessa koeta koskevan omaa työtä.

Juurtuakseen systeeminen toimintamalli vaatii pitkän aikaa jatkuvia ja säännöllisiä huoltotoimenpiteitä, kuten kertaus- ja täydennyskoulutuksia, tiimin toiminnan ja systeemisen asiakastyön arviointia, konkreettista tukea lähiesihenkilöitä ja esimerkiksi vaikkapa systeemistä työnohjausta. Edellä mainituin perustein voinee tehdä johtopäätöksen, että uuden toimintamallin pysyvä juurruttaminen suhteellisen lyhytkestoisella hanketyöllä ei ole mahdollista.

5 Pohjois-Savon hyvinvointialueen lastensuojelun jatkokehittämistarpeet ja -ehdotukset

Monitoimijainen yhteistyö, systeminen toimintamalli ja asiakkaan osallisuus kytkeytyvät yhteen tiiviisti ja niiden kehittäminen tapahtuu jatkossakin luontevasti rinnakkain. Systeminen toimintamalli itsessään pitää sisällään periaatteen asiakkaan voimavarakeskeisestä aktiivisuudesta ja lasta ympäröivien tahojen yhteistoiminnan merkityksellisyydestä. Näen siksi erityisen hyvänä asiana, että Pohjois-Savon hyvinvointialueen lastensuojelun kehittäminen jatkuu systeemisen toimintamallin tukemiseen kohdentaen. Tulee myös ottaa huomioon, että toimintamallin käyttöönotto ja juurtuminen vaativat määräaikaista hankkeita pitkäjänteisempää ja rakenteellista työtä, jotta toimintamalli alkaa kannatella itse itseään ja kestää myös työntekijöiden vaihtumista ja ajoittain kiireistä työtahtia ja paineisia tilanteita¹⁶.

Systemisen toimintamallin tukemisen tulisi tapahtua rakenteissa useilla tasoilla: yksittäisten työntekijöiden kanssa ja tiimien kanssa ohjauksellista tukea antaen; yli tiimirajojen tapahtuvien vertais-tapaamisten ja vertaisarviointien kautta; perus- ja täydennyskoulutusten kautta; johdon ja lähiesihenkilöiden vertaistuen, sparraamisen ja kouluttamisen avulla; hyvinvointialueen laajuisen toimintamallin ohjaamisen ja koordinoimisen kautta; sekä raportoimalla ja tiedottamalla organisaation johtoa lastensuojelua koskevan valmistelu- ja päätöksenteon tueksi.

Tukityöskentelyn rakenteellisuuden tulisi tarkoittaa sitä, että siihen osallistuminen on jokaisen työntekijän työnkuvaan kuuluva osa. Näen siksi tärkeänä, että esihenkilöt huolehtivat työntekijöidensä osallistumisesta ja osallistuvat toimintamallin juurruttamistoimenpiteisiin myös itse. On myös välttämätöntä huolehtia siitä, että lastensuojelun yhteistyökumppanit pidetään mukana mallin mukaisessa työskentelytavassa ja huolehditaan siitä, että verkostoilla on toimintamallista riittävästi tietoa liittyäkseen mukaan yhteiseen työhön.

On tärkeää tehdä myös laajempaa yhteistyötä hyvinvointialueiden kesken ja kansallisella tasolla, jotta uusin tieto saadaan käyttöön ja onnistumisia ja osaamisia voidaan hyödyntää sekä alueiden sisällä että ylläalueellisesti. Lastensuojelu on vahvasti lailla säädelty yhteiskunnallinen tehtävä ja jokaisen lastensuojelua tarvitsevan lapsen oikeus on saada olinpaikastaan riippumatta yhdenmukaisen laadukasta suojelua.

¹⁶ Ks. [LUMO-hankkeen päätösblogi](#) (22.12.2022) ISON nettisivuilta.